

Mari Rodríguez i José Miguel Navarro, Falla La Unió

Noms/Cognoms	Mari Rodríguez (Mari 'la de la Falla' o Mari 'la de Teo') i José Miguel Navarro Rodríguez
Títol	Falla La Unió: Mari Rodríguez, José Miguel Navarro
Categories	Cultura, festes, tradicions, falles
Data i lloc de l'entrevista	Dimarts 1 de març de 2022, al casal faller de la Falla La Unió
Equip entrevistador	Etnograma (Nelo Vilar, Laura Yustas)
Enllaç	https://youtu.be/khyOxZt_JPA
Extracte	https://youtu.be/na8caUpwJHU

El dimarts 1 de març vam visitar el casal de la Falla La Unió d'Alfara per entrevistar a Mari Rodríguez i José Miguel Navarro, tesorera i president de la falla respectivament. A més de mare i fill.

Actualment La Unió és l'única falla del poble i porta quasi 40 anys apropant les festes i les tradicions al veïnat. És un lloc de trobada, de celebració i de germanor que està actiu al llarg de tot l'any. Publiquem l'entrevista fora del temps de falles perquè pensem que el seu contingut mostra, més enllà d'una conjuntura concreta, la potència del projecte i el funcionament íntegre de l'entitat. També per poder fixar-nos en temes paral·lels, com l'efecte que sobre la festa ha causat la pandèmia del COVID-19. El resultat és una entrevista molt graciosa, molt descriptiva i per moments emocionant.

Sinopsi

Mari Rodríguez i José Miguel Martínez són membres destacats de la Falla La Unió d'Alfara, de la qual formen part des del seu inici. L'entitat es va crear en 1983 per oferir alternatives d'oci als xiquets, però prompte va passar a incloure també la falla gran.

En el moment de l'entrevista compta amb 58 membres i és una associació molt activa en el poble, on organitza activitats al llarg de tot l'any i no només en la setmana gran fallera. En estes activitats compta amb la presència de la resta de veïns, que s'animen a col·laborar i participar.

Al llarg de l'entrevista ens relaten les diferents activitats que organitzen, la seua relació amb Moncada o la gran estima que tenen per la falla.

Transcripció

José Miguel.- Jo sóc José Miguel Navarro, sóc el president de la falla alternativament nou anys, no ha segut seguit, hem anat turnant-se. Hi ha un atre xic que és Paco, Paco Melchor, que anem turnant-se cada dos anys. Ara, per circumstàncies, pel tema este del Covid, jo tenia que acabar l'any 2020. Però per circumstàncies, una que ell anava a ser pare i l'atra que jo moralment no me veia de deixar-ho... la falla, com si t'hagueres dixer algo sin acabar, que jo crec que vull acabar el dia 19 de març cremant la falla. Que és algo que tens ahí que no... pa mi no ha acabat el cicle. Entonces he segut dos anys més president, he sigut quatre seguits. Però que vamos, amb molt de gust i tal. I ara anem a intentar a vore si entra un atre i anem turnant-se cada dos anys. És lo bonico, que al final som...

Mari.- Treballem tots igual.

José Miguel.- Treballem tots igual. Anem a una. Quan uno va per davant, pues l'atre va per raere, però està ahí raere del que està per davant. Que és lo bonico, al final. I la falla és de tots, és de tots i és del poble, vull dir. No és meua, ni és de ma mare, ni és de ningú. És de la gent de la falla i del poble. Per exemple, dissabte passat férem la Cridà des del balcó de l'ajuntament i, te dic la veritat, se quedàrem sorpresos. Perquè normalment érem els quatre falleros, els músics i la família dels falleros. Enguany la plaça donava gust. La gent té ganes de festa, de tot lo que hem passat, té ganes. I se quedàrem sorpresos de la gent que estava en la Cridà. Después ací repartírem xocolate i bunyols a tot el que passava, a tot el veïnat, a tot el que volguera.

Mari.- Se nota que la gent té ganes de festa igual, igual que después férem el trasllat de Sant Antoni i comentàvem que havíem fet cacaus i tramussos -que solem donar- i díem «ah, tindrem prou» i casi en fem poc. La gent té ganes de tornar a la festa.

José Miguel.- Jo crec que enguany anem a notar-ho molt en la gent. I un atra, que en una setmana s'han apuntat quatre o cinc persones a la falla. Han pagat de colp. I gent jove, que és lo que se busca. Gent jove amb xiquets.

Mari.- Perquè gent major ja sóc jo prou [risses].

José Miguel.- Jo el diumenge fiquí un Whatsapp -tenim un grupo de Whatsapp de la falla- i com a president pues estava súper content perquè que t'entre gent nova a punt de... com si fora el mercado de invierno del fútbol. El mercat d'hivern, a última hora, pa poder-los censar s'han apuntat unes quantes persones.

Mari.- Sis o set.

José Miguel.- Sí, en qüestió de dos setmanes.

Clar, hem estat molt aïslats i ara la gent té ganes comunitat.

José Miguel.- Clar. Después de tot lo que hem passat que s'apunte la gent pues jo com a president estic súper content. I aixina ho expliquí jo en el grupo de Whatsapp de la falla. I pa uno que porta 38 anys en la falla, des de que se va fundar...

Mari.- El primer fallero. El més antic és ell. Ell és el més antic de la falla.

Clar, perquè vau començar com a falla infantil, no?

José Miguel.- Sí. La falla alcomençà en setembre del 83. I resulta que ací en el poble n'hi havia un artista fallero, bueno encà viu, [Pepe Sales](#). Que és família del que mos fa la falla ara, Toni Sales. I resulta pues que la gent del poble dia «bueno, ací tu artista fallero i ací en el poble no n'hi han falles?». En Moncà ja hi havien entonces tres i ací en Alfara pues no n'hi havia. I ell pues anà a buscar a un amic que tenia que li deien Salvador Sansilvestre, 'el Salsero', de apodo 'el Salsero' - Salvador Sansilvestre igual ningú el coneix, però si dius 'el Salsero' [risses], que faltà per desgràcia l'any del 25 Aniversari- i anà i diu «mira, jo tinc esta idea de fer una falla ací en el poble» i diu «ai, pues anem a tirar avant a vore», el no ja el tens. 'El Salsero' era molt amic de mon pare, eren carn i unglà, i sabien que a mi m'agradaven les falles i tal. I de casa m'apuntaren a mi soles.

Mari.- A ell assoles, sí.

José Miguel.- Pa provar. I aplegàrem a ser uns 60 xiquets.

Ostras! El primer any?

Mari.- El primer any.

José Miguel.- El segon any ja se muntà la falla gran vàrem aplegar a ser 172 persones. Les comptí jo l'atre dia. 172 persones entre majors i grans [5 min.].

Mari.- Entre majors i xiquets.

Ostras! És molt.

José Miguel.- El tema és que entonces ací en el poble no n'hi havia res pa'ls xiquets. La falla va ser una...

Mari.- Una activitat nova.

José Miguel.- Una activitat nova, perquè -tu te'n recordes?- s'obria tots els dies el casal, els xiquets acabaven el col·le i venien al casal. És que no hi havia fútbol, no estava l'escola de fútbol, no estava la banda de música. Lo únic que n'hi havia era els júniors, i els júniors eren els dissabtes.

Mari.- I el casal se mos omplia. Obríem tots els dies el casal perquè s'omplia de xiquets.

Què maravilla. Què bonico.

José Miguel.- I aixina com tot, tingué el seu alt i después tingué la seua baixà. Això és llei de vida. I ara pues portem uns anys estabilitzats. Mos afectà tamé la crisis que n'hi hagué fa deu anys o per ahí. És lògic, la gent...

Mari.- Sí, gent que se borra per falta...

José Miguel.- Al final açò és un lujo. Vull dir, que no és... entonces la gent...

Mari.- I ara, en açò del Coronavirus, se n'han borra sis persones o set.

José Miguel.- Sí, ara tamé.

Mari.- Se borren set persones, però bueno, les hem recuperat. Les hem recuperat totes.

José Miguel.- Tot porta els seus altibaixos i tal.

Mari.- No s'han apuntat els que estaven, però bueno, hem recuperat per un atra banda tota la gent que s'ha borra.

Mari, te pots tornar a presentar?

Mari.- Jo... m'he diuen María Victoria, però tot el món me coneix per Mari 'la de Teo' o Mari 'la de la Falla'.

Clar, clar, perquè tens una experiència molt gran. Tu eres tesorera?

Mari.- Exacte, exacte. I sóc la tresorera de la falla, i ojito que se gasten un duro més de lo que toca [risses].

Hombre! Mos has dit 34 anys?

Mari.- Sí. Més o menos, no ho he contat, però aproximadament. Des del 91, el exercici ixe, hasta ara. Que són 30 anys ja, no? 32 dos anys o per ahí.

I com va la economia? Per als que no sabem del tema.

Mari.- La economia anem bé. Tots els anys arribem. Hem estat temporaetes que mos han faltat, perquè fa dos anys la falleta era res. Perquè férem el canvi de casal.

José Miguel.- Mosatros justament en el 2020 estàvem en un atre casal. Entonces se'n teníem que anar perquè estava en venta. Estiguérem un any en venta que en qualsevol moment mos dien d'anar-se'n. Entonces estàvem buscant algo. Quan alcomençarem l'exercici 19-20 —va ser ixe, no?

Mari.- Sí, sí.

José Miguel.- En el pressupost normal de l'any, en loteries i cotes no podíem afrontar alquilar un casal. Este mos costa lo seu. Entonces, al final, trobarem este. I bueno, en definitiva, que quan alcomençarem ixe exercici el pressupost de les falles... tocàrem el pressupost de les falles. La infantil no la toquem, perquè ja és prou que els xiquets tenen la il·lusió. Jo sempre que hem llevat de falla, de monument, hem llevat de la gran. De la xicoteta sempre hem fet una bona falla infantil. Que per cert, enguany, que està dos anys amagà, és la més bonica. Jo crec que és la més bonica que hem tingut. Damunt se diu Àrtic i esta congelà dos anys [risses]. I la gran, no contractarem gran. Quan ja tinguérem clar açò, al final li diguérem a l'artista «fés-mos una barraca i un ninotet, per cremar algo». Què passa? Que no cremàrem ixa, no la cremàrem perquè vingué la pandèmia. Entonces ixa la hem fet més gran. Hem fet la barraca i hem fet més ninots. Perquè a l'any següent li diguérem «pues els dinés que anàvem a gastar-se en les dos pa u». Pensàvem que en el 21 hi hauria falles i no n'hi hagué. Entonces com la xicoteta la teníem, els dinés del monument els invertirem en la gran. Ara la gran no sé si tindrà 12 o 13 ninots... És gran. I sempre, per lo que estàvem parlant de la economia, sempre hem intentat no gastar més...

Mari.- De lo que entrava, de lo que teníem.

José Miguel.- Que és lo normal. No gastar més de lo que podem replegar. Claro, perquè sempre mos agrà dixer un... pa seguir, pa començar.

Mari.- I ara per exemple el mes d'abril no cobrem res. Hi ha que pagar llum, hi ha que pagar casal, hi ha que pagar... Tamé l'ajuntament mos ajuda, mos dóna una subvenció [10 min.], pa poder tirar avant en lo que és aspecte de... Però això ara, antes no, antes...

José Miguel.- Home, és que tamé antes els locals que teníem, el casal que teníem era de l'ajuntament. Entonces no recibíem en subvenció, però teníem el local.

Clar, clar, no costava.

José Miguel.- Que mosatros per això no demanàvem res, perquè ja teníem el local. Llum i aigua no pagàvem res. Era perfecte. Pues és normal quan se n'anem és una associació més del poble, com totes les associacions recibixen subvencions, i mosatros demanàrem i ho tenim. I la relació amb l'ajuntament sempre, en l'alcaldia que hasca hagut, sempre ha tractat la falla de ser apolítica, i la falla és pa'l poble, treballem pa'l poble igual que l'ajuntament treballa pa'l poble, entonces té que ser una cosa bidireccional. L'ajuntament sap que la falla està pa l'ajuntament i l'ajuntament pa la falla.

Perquè les vostres fonts d'ingressos són les tradicionals en una falla?

Mari.- Cotes i loteria.

José Miguel.- Sí que fem en estiu sopars populars. Que la gent tamé, jo crec que enguany serà un èxit perquè la gent té ganes d'ixir. I en estiu tenim ja dos fetxes, tres fetxes. Una que celebrem Sant Joan, agarrem un ninot de la falla gran, la indultem tres o quatre dies i sobre ixe fem una foguera. I amb l'excusa pa cremar. Ací tot son excuses pa celebrar [risses].

Mari.- Els xiquets fan algo i ells tamé fan.

José Miguel.- Els xiquets en quatre caixes ací els xiquets disfruten. Se passen el fin de setmana pintant i després fem una foguera ahí i passem una nit i tal. I ahí ixa nit, no fem sopar mosatros pa la gent però invitem a la gent que vinga a participar amb mosatros.

Mari.- Que duguen el sopar i...

José Miguel.- Que duguen la seua nevereta i això. Mosatros montem les taules. Estan ahí en mosatros, veuen la foguera i després si fiquem música pues la gent allí. I després tenim dos fetxes més que fem sopars populars, ho fem ahí en el pati de l'ajuntament. I ahí fem el sopar, és fan dos tipos de bocadillos, tortilla... dos bocadillos, després les tapes i tal i qual. I després o fem playback o juem al bingo o lo que siga. Entonces ara tenim la segon cita. Fem un playback que normalment participem els majors... però ho ensayem i tal, en l'últim crec que eixiren hasta els xiquets tamé. Participarem tots. Fem una cosa més sèria. Perquè ara en falles és un escenari més xicotet i això. Però ixe el fem en escenari gran i la gent està esperant-ho.

Home, clar! Això es divertidíssim, vore al veïnat...

José Miguel.- L'últim estigué... després per culpa de la pandèmia no poguérem fer més. L'últim estigué molt xulo perquè era... anàrem a la gent del poble, tu tenies un amic o un pare... mon pare, per exemple, volia... tu te gravaves i dies «jo vull dedicar esta cançó a la meua dona, la de Nino Bravo». I després en una pantalla en el playback ho enfocàvem i gent del poble «jo vull que me cantes una de Manolo Escobar» i ixiem mosatros i cantàvem la de Manolo Escobar. Però bueno, tot estava preparat. En les gravacions sabíem que fulano de tal vol que fem la d'Alejandro Sanz o la de no sé que. Era una manera tamé d'involucrar a la gent. I la gent estava sopant allí i se veia en la pantalla. Ixe estigué molt divertit. Era tipo emissora de ràdio, eren dos de la falla que feien de... teníem una tauleta i feien com si fóra una emissora de ràdio.

Això hem vist en Facebook.

José Miguel.- Paco i Maite, que no els agrà el micro a ningú dels dos [risses]. I molt divertit.

Sí, sí hem vist els vídeos. Molt simpàtic.

José Miguel.- Entonces sempre intentem... la majoria que hem fet en estiu és una cosa que agarrem més en serio. Encara que en falles tamé s'han fet playbacks. Férem uno Paco, Juan -que ja no està- i jo, que la gent en un principi quan pujàrem a l'escenari -perquè jo és que he perdut la... jo era el tècnic de sonido i de llums, però un viatge puje a l'escenari i ja amb les llums que s'apanyen un atre, m'ha agarrat el cuquet-...

Mari.- I jo he estat fent playbacks hasta fa quatre dies tamé.

José Miguel.- Una Concha Piquer [15 min.].

Mari.- Jo me'n recorde el primer playback que vaig fer. I el vàrem promoure Luis i jo, que fèiem «tenim que fer un playback de majors» i jo «pues jo ho faig» i aquell diu «no seràs capaç!» i jo «que sí que sóc capaç!».

José Miguel.- A mi ensyant tenia una vergonya de vore allí a ma mare. Jo no li ho havia dit a la cara.

Mari.- Però és que el meu home fa «vas a fer el ridícul! Què vergonya!», la meua filla «mamà, què vergonya! Què vergonya que tu estigues ahí fent això». Això antes. Quan s'acabà el playback el meu home unes llàgrimes per ahí, i la meua filla «mamà, no m'ho esperava de tu».

Ah, pues això ho hem de vore, ixos vídeos s'han de vore.

Mari.- Entonces... lo que passa és que jo ja me senc major... n'hi ha gent jove que ho pot fer. La música de hui ja... A ningú li agrà Concha Piquer... A ningú li agrà lo que jo fea. Saps lo que te vull dir? Entonces... Jo n'he fet... i de Mocedades tamé n'he fet.

José Miguel.- És la de... com se dien?

Mari.- La d'Evita Perón... n'he fet moltes. Lo que passa és que ja no tinc 15 anys.

José Miguel.- Pues férem un estos tres personatges que som [risses]. Lo que passa és que ja no està el xic perquè se deixà la falla per circumstàncies. Paco i jo. I ficàrem un paraban dalt de l'escenari i estiguérem vint minuts dalt de l'escenari els tres, però anàvem canviant-se. Entonces la gent veu que muntem un paraban i diu «estos quin rotllo se porten?». I és que fèiem trossets de cançons. Ixia uno i feia de... no sé per dir-te uno, que ara no recorde... de Julio Iglesias, els atres mentre estaven raere canviant-se, ixe se ficava i ixia un atre, se canviava... Clar, tot això ensayant tenies que ensayar els temps. Hi hagué moments en el casal, pues a les onze o les dotze de la nit que ensayàvem entre setmana, perquè tots treballem i tal, pues que uno en cançoncillos, l'atre mig en porra... diem «com entre algú ara en este moment que estem ensayant diran: estos què fan ací?». Claro, perquè tens que canviar-te i te cànvies de roba i era un rissa els ensayos. Lo millor dels playbacks són els ensayos. I això, estiguérem vint minuts. Clar, la gent ja esperava a vore «a vore qui ix ara?». Pues acabàrem els tres pues jo de Massiel i els atres de coro. Ixe estigué molt xulo. I ja te dic el playback... perquè el playback quan te dones cómpter ja s'ha acabat, ja està, lo bonico del playback és antes. Anar a ensayar, quedar a ensayar, enfadar-se, Maite -que és la que organitza- s'enfada amb mi perquè no sé ballar, però después no sé, después ix bé, dic «no te preocupes, que después jo balle bé, no te preocupes» [risses].

Bueno, però he vist que feu moltes coses. Perquè he començat a fer una llista i han començat a eixir coses. Falles populars, desdejunis fallers heu fet en algun moment, la ràdio La Unió -molt divertit-, els sopars a la fresca que heu dit, parcs infantils, concurs de betlems...

José Miguel.- Sí, enguany no s'han fet pel tema de la pandèmia, portem uns anys... Però fa uns anys era jo president ixe any, bueno dels primers anys que vaig ser president. I era perquè jo de xicotet m'agradava molt el tema del betlem. I en el casal n'hem alplegat a fer tamé, amb aigua i tot. Lo que passa que per circumstàncies de la faena pues jo... I, no sé si va ser el primer any o el segon que vaig ser president, dic «perquè no parlem amb el retor?». Perquè antigament se feia concurs, jo he aplegat a anar al concurs de betlems.

Mosatros hem vist fotos.

Mari.- Tragueres una foto l'atre dia entregant un premi, que utilitzà mitja habitació pa fer el betlem.

Hem vist fotos des de l'any 50 que se feia.

José Miguel.- Sí, sí, sí. Per circumstàncies s'acabà. L'ajuntament... ai, l'ajuntament no, la parròquia deixà de fer-ho. I anàrem a parlar amb el retor, don Álvaro, i diu «vale». Mosatros és eixir, mosatros donem premi a tots. Vull dir, sí que donem un poquet al primer un poquet més, però al final donem un detalllet a tots.

Mari.- Un detalllet a tots els que participen.

José Miguel.- Una esprà quedem els xiquets i tal i anem casa per casa, mirem el betlem, fem la puntuació i tal. I una manera... una activitat més. Jesús, el retor, alpegà a vindre tamé amb mosatros, de jurat tal i qual. Amb Domingo encà no perquè encà no hem pogut fer-ho per el tema de la pandèmia. Però l'any que ve si ja esta tot el tema de la pandèmia... ara en el tema que està entrar a una casa pues no. I si el pròxim any podem fer-ho li ho direm a Domingo, a don Domingo **[20 min.]**, i que vinga amb mosatros i passem una esprà xula. I después donem els premis el dia...

Mari.- El dia dels reixos.

José Miguel.- En la entrega de cartes. El dia de la entrega de cartes, que és el dia 3.

Mari.- Que vénen els pajes. El dia 3 de gener.

José Miguel.- Antes de que comencen a arreplegar les cartes, mosatros donem els premis. No mosatros, si no els pajes. No pugem mosatros, són els pajes que donen el regal. I és una cosa que ja... com tot... quan portes uns anys ja s'ha quedat com a tradició i la gent està esperant-ho.

Sí, la gent ho espera.

Mari.- I molta gent del poble no sap que hi ha falla. Ojo! Que hi ha gent del poble que fa «però en Alfara n'hi ha falla?».

Què barbaritat. Mare meua.

Mari.- Hi ha gent que no ho sap.

La relació en el poble, en els veïns, és bona? Perquè sou al final una institució cultural i lúdica, no?

Mari.- Sí, sí. Estem tot l'any. Lo que passa és que durant l'any la nostra és estar ací. No fas res. Quan vénen estos moments...

José Miguel.- Bueno, sí que es fan els sopars i tal.

Sí que feu activitats durant l'any, no?

Mari.- Fem activitats. Fem activitats els dies de falles, lo dels betlems, San Juan... o siga, que activitats fem.

Sí que feu, mare meua, moltíssima.

Mari.- I hem arribat a fer hasta teatre.

Ho he vist tamé. La llista és llarga.

Mari.- Una de les meues filles fa «és que tindriem que fer teatre». Pues...

I Halloween. Heu fet mil coses. Jo tinc un llistat que anat apuntant-me i dic «ui! Açò tamé ho han fet?!», no s'acabava mai.

José Miguel.- Ací sempre estem fent. I no sé si... pa'l 25 aniversari...

Anava a preguntar-te. Això va ser molt gros.

José Miguel.- Ixa me pillà jove, amb ganes, amb ganes de treballar... igual ara... home, igual ho haguera fet igual perquè ho fas amb molta il·lusió. La idea que tenia era fer una exposició dels 25 anys de la falla. Claro, material en la falla hi havia, de fotos i tal, però volia algo més, volia anar més allà perquè lo de la falla ja ho teníem vist. Entonces pensàrem: anem a enviar cartes a totes les falleres majors, a tots els presidents infantils, a tots el presidents que han hagut que no estan ja en la falla, inclús que estan en la falla. Enviàrem una carta amb la idea que teníem i la resposta va ser impressionant. Trages de la primera fallera major -clar els trages evolucionen, anàrem ficant-los per anys-, els panels amb les fotos, amb les bandes, amb els fajins...

Mari.- Les bandes de cada fallera. Amb la roba dels hòmens tamé, el de «cucaratxa» que diem. Tamé hasta ixe moment lo que havia evolucionat, ara ha evolucionat molt més.

José Miguel.- Férem una secció de ninots indultats. Que ahí hi ha uno, el conill, el conillet és el primer. I después el gosset ixe d'ací tamé és d'ixa exposició, que encà té el cartell. Tamé hi hagué una cosa exposà que la tinc jo guardada amb molt de carinyo: cendra de la primera falla. La tinc en una caixeta. Això ho tinc jo a ma casa. Tamé ho exposarem. I tot això férem. Les fotos. I después férem una sala amb vídeos. Amb tots els vídeos que teníem vàrem fer un muntatge, que se pegaren un curro tamé Luis i Paco, i feren allí una habitació tancaeta i entraves allí i en bucle anava el vídeo. O siga, una exposició molt xula, molt xula.

Mari.- Después mos dugué tamé Lapiedra... o va ser 'el Salsero'? De la mascletà.

José Miguel.- Ah sí! Una maqueta d'una mascletà. Va ser Lapiedra, crec. Va ser molt xulo, molt xulo. Ho férem en el castell, no sé si heu estat, en la sala d'exposicions. Que vamos, ja el decorat ja és impressionant. Entonces vore allí els trages... tamé n'hi hava, tamé ficàrem, pot ser que ficàrem a la Mare de Déu?

Mari.- Sí, al fondo.

I actualment quants fallers sou? [25 min.]

Mari.- 58.

I hi ha prou xiquets?

José Miguel.- No. Falten xiquets.

Hi ha més majors que xiquets?

José Miguel.- Sí, els xiquets, amb els nous seran uns onze.

Mari.- Comtant els xiquets són sis i quatre, deu.. dotze. Dotze xiquets.

José Miguel.- Ahí és on tenim... perquè claro, al final és el futur. Gent major som prou, està bé la cosa en la comissió major.

Mari.- I hi ha gent jove.

José Miguel.- I la ventaja, lo que estic content de la gent jove, és que és gent que ha passat ixa barrera. Perquè n'hi ha una barrera que són la de 15-16 anys que s'avorren. No tenen ambient. Però ixos xiquets, Marc, Ignacio, Puchi, Ivan tamé..., ixos han passat ixa barrera i estan. I què han fet? Han atret als amics. Entonces, ixa al final és l'esperança que tenim. Perquè al final jo no vaig a estar tota la vida ací, jo vull estar en la falla, però ixa gent que vaja entrant. I claro, ixa gent és que ho ha mamat des de xicotet, han nascut en la falla. Si han passat ixa barrera de 15-16 anys i encara estan jo crec que, en l'edat que tenen, ja no se...

Mari.- Si no és algo gros, no.

José Miguel.- Entonces lo que volem és ja començar, a vore, responsabilitat no perquè no vull cremar-los, però sí involucrar-se poquet a poquet en la falla. Perquè al final, ja te dic, la falla és de tots i sobretot és pa ells. I el tema és, tornant als xiquets, als infants, vore de quina manera... perquè claro después d'uns vénen els atres que vénen raere.

Mari.- Fa falta que s'integren xiquets xicotets, que vinguen xiquets xicotets. Xiquets de sis o set anys. Més xicotets inclús tamé.

Clar, perquè una cosa bonica tamé de la falla és que és intergeneracional, que s'ajunta gent de totes les edats, tots a una i compartixen, no?

José Miguel.- L'atre dia, el dissabte, jo ací... jo no balle, jo m'assente ací i jo mirant-vos jo disfrute. Però és que hi haven de totes les edats ací ballant: xiquets, majors, açò, lo atre. I s'ho passaren ací de categoria.

Mari.- Saps què passa? Que ací t'ajuntes i estan els majors per una banda, els mitjanets per un atra i els xicotets per un atra, però tots estem ací. Els més xicotets, pues se n'ixen fora a jugar...

José Miguel.- Al final és com si fora una gran família. La falla pa mi és una gran família.

Mari.- I normalment en la falla, raro no és que anem per famílies. Perquè mosatros ací hem sigut els nou. Els nou falleros.

José Miguel.- Mosatros és que som prou en casa, eh?

Mari.- Mosatros en casa som nou i hem sigut els nou falleros.

José Miguel.- Set fills tenen.

Set? Mosatros som sis germans.

Mari.- Ells són set. I hem sigut els nou falleros. I la major és que se borra, però ara ha tornat. I després els xiquets han nascut i han nascut en la falla. El meu fill xicotet naixqué en la falla. O siga que ell, jo anava a casa i quan tenia que vindre al casal amb el carret...

José Miguel.- Vaig a dir-te una anècdota que després igual veu este vídeo el meu germà i se mosqueja amb mi, però me dóna igual [*risses*]. Resulta que mosatros tinguérem molts anys un casal que era de l'ajuntament, les escoles velles, tinguérem el que més temps tinguérem, vint anys. Després el tingueren que tirar pa fer una finca. I les últimes falles, perquè l'últim dia, el dia 19 que cremàvem, ja tinguérem que desalojar perquè el dia 20 ja llevaven la llum i començaven a derrivar-lo. Aixina de ràpid. I jo isc ixa nit, me n'isc al corral i me veig al meu germà plorant. Però una plorera! I dic «Sergio, què te passa? Has renyit en algun amic o algo?» i diu «no, que me dóna llàstima, sentiment d'açò».

Mari.- Tenia 15 anys.

José Miguel.- Diu «jo m'he criat ací».

Mari.- Clar, és que ell se crià ahí. Jo recorde que -això ara ja no ho faria, però en aquell temps fa trenta anys que naixqué el meu fill...- jo me quedava a dormir en la falla en una hamaca que la tiraven [?], jo me quedava tota la nit, se quedàvem a cuidar de la falla -i aixina i tot mos fotien, però bueno- i jo me gitava en l'hamaca aquella de platja que tenia i el meu fill me'l gitava damunt de mi. Dormia jo en l'hamaca i el meu fill damunt. No anava ni a la cuna **[30 min.]**. Vull dir jo que ha naixcut en la falla.

José Miguel.- Ja te dic «que t'ha pegat algú?», «no, no, que me dóna pena, que jo m'he criat ací».

Mari.- Però aixina com ell, molts. I tu eres jovenet, jovenet, que tenies 13 anys quan te portàrem, quan t'apuntàrem.

José Miguel.- Sí. 13, en el 84, 13 anys. Les primeres falles jo tenia 13 anys, camí de 14, sí.

Mari.- O siga, que hem estat tots en la falla, tots. I ara menos una, menos Susana, estem tots en la falla.

I el tema de les falleres majors com es tria?

José Miguel.- A vore, ací normalment no n'hi ha problema. Per exemple, ja portem uns anys que la Fallera Major i Infantil és... pues sa mare. Per exemple, esta xiqueta és la meua neboda, la fallera la meua germana. Ací tamé. Mare i filla. I ara enguany tamé és mare i filla. I ja mares són repetidores, sobretot les Falleres Majors. I pocs viatges s'ha donat la casualitat que ha hagut dos...

Mari.- No, no ha hagut mai... Bueno, quan Rosana i...

José Miguel.- No.

Mari.- No, tampoc.

José Miguel.- Sempre s'ha parlat «enguany tu i l'any que ve jo». I les infantils sí que és més problema perquè el temps és més curt. I sí que sempre és, si n'hi haguera el cas de que s'apuntaren dos, està en els estatuts aixina, és la més vella, la que té més antiguitat. Si les dos foren del mateix anys sí que seria a sorteig. Crec que està aixina, però normalment sempre és l'antiguitat antes que...

Mari.- A l'any que ve ja està tota emocionà la meua neta xicoteta, la més xicoteta que tinc, que vol ser Fallera Major. Ja està tota «iaia, jo l'any que ve quan siga Fallera Major...». Que si no fora no sé que va a passar.

José Miguel.- Però normalment...

Mari.- No hi ha problema. I amb els majors tampoc. Perquè a vegades tens que anar buscant «a vore, va, anima't que vas a ser tu!». Pa l'any que ve tamé gent ahí pa ser Fallera Major.

José Miguel.- Lo bo és que sempre hi haja algú que tinga ganes.

Mari.- I quan tenim aixina dudes o algo enseguida fem «no te tens que fer trage nou? Pues aprofita-lo pa ser Fallera Major!» [risses].

José Miguel.- Al final, normalment, no sé en València i tal, si tens que pagar un sopar. Ací si vols pagues un sopar i si no pues no.

Mari.- Al principi sí pagàvem sopars.

José Miguel.- No és obligat. No obliguem a «tu eres Fallera [Major] tens que pagar i tens que fer un detall». No. Si vols fer-ho, ho fas, si no pues no. Tampoc no passa res. Lo únic que volem és pues tindre Fallera Major. I després sí, quan hi ha... clar, mosatros tenim molta amistat amb les falles de Moncà, i quan aplega el tema de presentacions, que en novembre ja estan fent, pues tenim que anar un dissabte. Jo m'ho passe bé, perquè a mi m'agrà. Coneixes a uno, a l'atre, i te passes la vesprà allí xarrant. A vore, jo tinc amics que dic «no vingau», perquè les presentacions si no t'agrada és un rotllo, és un tostón. Entonces hi ha qui no li agrà. Però jo vaig allí i xarre en uno, xarre en l'atre. I pa els xiquets tamé és un rotllo. Però claro, com a representants de la falla tenen que anar.

Mari.- Tenen obligació d'anar.

José Miguel.- I són huit falles que anem, són huit fins de setmana. Però bueno, això. Jo per la meua part encantat. Jo hi ha gent que no sóc president i me diu... i jo vaig. Jo me fique el trage i vaig.

Mari.- I jo perquè m'he fet major ja.

José Miguel.- Xarres en uno, xarres en atre. Fas falla. Fas germanor entre falles.

Mari.- Però n'hi han vegades que la Fallera Major no ha pogut anar i dic «no se preocupeu que jo me vist i vaig a l'acte». Aní hasta a València. Aní com representant de la Fallera Major, perquè no

podia vindre... «no te preocupes que jo vaig en representació teua». No m'ha donat això de dir «no, pues apanyeu-se com pugau, no vaig».

Fabulós. L'atre dia mos contàveu la relació que teniu en València o en Moncà.

José Miguel.- En Moncà, en Moncà. A vore, en general en totes les falles tenim bona relació, molt bona relació. Però sobretot en una que nasqué a raiz de que mosatros se fundàrem, que ells ja tenien tres anys, que és la [Falla del Poble](#). Per mediació de unes persones se veu que se coneixien els d'una falla i l'atra i pensàrem en fer una visita a vore la nostra... el monument, i mosatros al dia següent anàvem a vore el d'ells **[35 min.]**.

Mari.- La primera vegà que vingueren a la nostra falla va ser de nit en un tren que s'havien fet ells.

José Miguel.- No. Això és en l'atre casal. Has confundit anys. Fa tants anys que ja... El primer any anàrem allí, sí crec que primer mosatros anàrem allí el dia 18 de març i ells tornaren ací el dia 19. I portàrem uns quants anys fent aixina. Per circumstàncies pues se cansà... no sé lo que passà al final que se tallà per una banda i l'atra. Tot té cicles, no? I antes de... no sé si era Luis, no sé si era quan estava Luis de president, estàvem en el casal en el castell.

Mari.- O Manolo.

José Miguel.- No, no, Luis o jo. Crec que era quan estava Luis. Vingué un tal Juanjo, que és de la Falla del Poble, uno dels que ha segut ara molts anys president, i el que era president en ixe moment, que era José el cunyat de 'el Xorro'. Vingueren a proposar-mos tornar. Que era una cosa que, és lo que estàvem diguent, els xiquets d'aquell entonces ja són hòmens i això ho vàiem com una forma d'amistat i de germanor i d'amistat. Entonces ells volgueren revivar-ho un atra volta. I digueren «mira, hem pensat fer això, però en lloc de fer el mateix any la visita, que és complicat per el tema d'organització i tal, fem un any uno i un any els atres». Teòricament enguany vénen ells. Perquè en el 2020 tenien que vindre ells.

Mari.- Ells vindran a visitar-mos a mosatros ací.

José Miguel.- Entonces, el primer any crec que anàrem mosatros. Mos ficaren quatre papes, lo típic, la xaranga allí ballant, estiguérem un rato i cada u a sa casa. Después vingueren ací a l'any sigüent i lo mateix. Però un viatge que vingueren ací mosatros ja férem un poquet més. Però un poquet més de picaeta. I aquells diuen «però açò? Açò s'heu passat, açò no feia falta tant, no feia falta tant. Pues l'any que ve una paella pa tots!» I a l'any següent a vore qui pot més *[risses]*.

Mari.- L'any 13 [2013]. Estarà per ahí dalt. Aquell el 13. El 13 no, el 14. Que està la meua filla, la meua neta i el meu net.

José Miguel.- Ixe any se lià tot. Perquè mosatros ixe any férem una bona picà pa ells i ells digueren «pues l'any que ve mosatros tenim que ser més que vosatros». I mos feren una paella gegant.

Mari.- I a partir d'ahí.

José Miguel.- I ja a l'any sigüent vingueren ells i va fer ma mare, que ma mare fa molt roïn la tomaca en magre, la fa molt roïn *[risses]*. I aquells se quedaren encantats. I aixina anem de picoteo, a vore qui pot més. L'últim any que vingueren ací férem una paella.

Mari.- Ixe any no estava jo.

José Miguel.- Férem una paella gigante i s'ho passàrem... i va ser, ixe any va ser...

Mari.- Molt trist.

José Miguel.- No, però ixe dia va ser molt curiós. Perquè havíem muntat les taules en la plaça de la iglésia, ahí en l'ajuntament, i teníem tot preparat i va i se fica a ploure. I tots el xiquets, per lo que diem, els xiquets estos que ara [?], ajudant-mos a ficar les taules cap a dins i tal i qual. I en això que

apleguen els de la falla del poble. Dins del castell, com poguérem, o sea va ser un descontrol controlado. Això era... vamos... alcomençaren a eixir del poble per tots els puestos, m'ixien per baix de les taules xiquets amb sudaderes blaves -que ells van amb sudaderes blaves- i dic «però estos d'on ixen?! Si estos són [de la Falla] del Poble». Clar, estava ploquant i tots allí dins ficats. I vamos, s'ho passàrem... la xaranga allí dins del castell tocant-mos. Que va ser... de la merda de ploure i tal, s'apanyàrem i ho passarem molt bé, molt bé.

Vosatros manteniu una identitat forta respecte, per exemple, de Moncada que vos podria absorbir d'alguna manera, no?

José Miguel.- Sí. Home, com tema de Juntas Locals?

Sí. Claro, és un poble molt gran que està tocant. Per el tema també de les Juntas Locals, clar.

José Miguel.- A vore, mira, parlant d'açò de les Juntas Locals, no hay mal que por bien no venga. Açò de la pandèmia mos ha fet tindre més... comptar més en la Junta Central Fallera. Perquè farà un any o per ahí, un any i pico se creà el primer grupo de WhatsApp de les falles que no tenim Junta. Que hi ha falles hasta de fora de la península, en Mallorca hi ha una falla i tot, i no sé si de fora d'Espanya hi ha alguna també, no sé si estan ahí, no ho sé. Perquè en ixe grupo al final n'hi ha gent que se n'ha eixit. Ací no obliguem a ningú. Qui vulga estar... És una manera d'estar informats, perquè és un detall que han tingut de Junta Central Fallera **[40 min.]**, que ahí hi havia un camp enorme de falles que no estaven controlades en el sentit de que no tenim Junta. Sí, anàvem allí i «sóc la falla tal», te inscrivien, te censaven. Estem censats des del primer any. Açò és una manera d'estar ja en contacte. El dijous passat va ser una reunió històrica, perquè el de la Junta Central Fallera, el delegat de les juntas locals de Junta Central Fallera ho digué: «és un dia històric», perquè és la primera reunió. Perquè havíem fet reunions telemàticament, ja casi un any fent reunions telemàticament, que molta gent la coneixes de les reunions però no la coneixes personalment, la conegueres i la saludes en ixe moment. I tinguérem la primera reunió presencial, que va ser en Real de Montroi, en un lloc de l'ajuntament, que era un escenari que estava molt xulo. I férem allí, pues, explicant-mos i conèixer personalment. I això que volem contar... i la idea que tenen és que quan més juntas locals se creen, cada vegà cara a la Junta Central Fallera tenim més força i pa ells tot més controlat. Perquè, per exemple, tu imagina't que a Moncà no hi haguera Junta Local, les huit falles han d'anar a la Junta Central Fallera. Claro, de l'atra forma ixes hui falles van en la Junta Local i estan més coordinades. I poden fer actes més xulos. Sempre han dit «ui, per què no s'ajunteu en Moncà?», sempre havíem dit que perquè són ajuntaments diferents. Estos mos dien que dóna igual, que no passa res, que tu pots ser de tres pobles diferents i fer una junta local d'ixes tres falles, que al final lo que volen és unir-se. Cara a Junta Central Fallera tindre més controlat i que vaja assoles un representant, no vaja tres, uno de cada falla. Això al final és quan hi ha ahí un overbooking i és millor pa tots. Però mai s'hem juntat.

Mari.- Una de les últimes que aní jo a la Junta Central dien «per què no se junteu en la Junta Local de Moncada?», i jo sempre dic «perquè Alfara és Alfara». Jo sempre dic lo mateix. Però jo ho feia en un atre sentit, ho feia en el sentit que no mos absorbiren. Jo vull anar a la meua ofrena, jo vull les meues coses... A lo millor estava equivocada.

José Miguel.- A vore, en la reunió l'atre dia se comentà. Que se'm equivocat, cada u, cada falla és independent i pot fer els seus actes. És més, una, per la Junta Central Fallera que tinga un control i que soles... per exemple, si mosatros s'unirem a Moncà ja no aniríem mosatros, mosatros aniríem a la Junta Local de Moncà i ella ja ho passaria allà. És simplificar un poquet més.

Mari.- Això sí. Però jo ho vea de l'atre costat.

José Miguel.- Però els actes en sí no té res a vore. Jo sempre ho he mirat de «és que l'ofrena no, l'ofrena la faig en el meu poble». Perquè la gent ix a vore l'ofrena a la Mare de Déu, que fiquem la Mare de Déu esta que és nostra en propietat, tenim una grada per a ficar les flors i muntem un xicotet escenari allí en la paret de la església i fem ahí l'ofrena i ja està, ho fem mosatros.

I quina relació teniu en l'Agrupació Musical? Supose que col·laborareu...

José Miguel.- No, l'Agrupació Musical no.

Mari.- Tenim, amb gent de l'Agrupació sí tenim contacte, però la banda no mos toca a mosatros.

Llogueu un atra?

José Miguel.- Una xaranga. A vore, l'Agrupació, que és lògic, quan se va fundar, el primer acte que va fer l'Agrupació va ser per a la Falla, tocà en una presentació. Lo que passa és que després, claro, jo ho comprenc, mosatros alcomençarem a llevar actes, entonces a ells no els ixia, tenien ofertes en València i és lògic. Jo faria lo mateix. És més rentable. I gent més jove vol anar a València, perquè no és lo mateix en el poble [45 min.]. I ahí ho comprenc, claro. Mosatros llevant actes, perquè econòmicament... perquè mosatros hasta en la despertà dúiem banda, claro. Al llevar ixos tres actes, que són tres dies de despertà, tamé el pasacalle del dia 18, són quatre actes al final. Jo ho comprenc que mos dixaren. I mosatros buscàrem una xaranga, que és gent... músics també.

Mari.- Alguns professors.

José Miguel.- I vénen ací i mos toquen i molt bé. A vore, la relació en lo que és l'Agrupació sempre bé, és gent del poble.

Mari.- Hi ha gent en l'Agrupació que ha sigut fallera.

José Miguel.- I per exemple el meu germà ha sigut músic de l'Agrupació, ha estudiat ahí. Si és que, qui no té un músic en casa? [risses] Vull dir... i més en València, si no hi ha un músic en la família...

Mari.- Açò vaig ser jo, que a d'ell també li agradava el tambor que deia ell.

José Miguel.- La percussió.

Mari.- La percussió...

José Miguel.- Encà està a temps de pagar-m'ho [risses].

Mari.- Sin embargo el xicotet sí. L'opció que tingué, pues que jo passar la frontera, que era passar la carreta de Moncà, pa mi era molt lluny.

José Miguel.- Claro, és que el tema és que ací en Alfara no hi havia res. Tornem a lo de antes, en el 84-83 ací en Alfara no hi havia res pals xiquets. No hi havia ni fútbol. Si volies jugar a fútbol tenies que anar a Moncà, si volies jugar a basquet, a Moncà, si volies la banda de música, a Moncà. Ací en Alfara no. És normal...

Mari.- Jo ho dic, jo sé que a ell li agradava però no ho tingué a mà. Sin embargo l'altre tingué la sort de que ací estava i ell amb sis anyets anàvem en el passacarrer i anava dirigint ell la banda, d'esquena, eh? D'esquena. I ahí dic jo «a este li agrà la música tamé». I de fet ahí està! Anà al conservatori i tot.

Bueno, el llibret de falla és una maravilla, eh? Ens va agradar molt. Hi ha molta creativitat. Les portaes són molt boniques.

José Miguel.- Sempre intentem buscar algo que...

Mari.- La portà és la falla de fa dos anys.

Li fiquen molta creativitat. I els textos...

Mari.- Els textos pues estan... tamé un atre escrit per ell, un atre per mi i el resto també.

L'altre dia mos nomenàveu a Jesús Igual, que ha col·laborat molt.

Mari.- Sí, n'hi han textos ahí guardats d'ell. Ja no recorde quins anys eren. Però 87...

José Miguel.- Els primers anys, sí.

Mari.- Que si vols es poden treure. I a la família li donarà una il·lusió vore-ho, sobretot a la filla [?].

Pues me pareix una cosa bonica, sí. Nomenar-ho ací també me pareixia interessant.

Mari.- Va fer per lo menos tres textos. Tres? Tres o quatre, no me'n recorde. Va ser quan el papà era president, van fer crec que dos... tres o quatre n'ha fet. Uno que era algo de fútbol, atre de la falla... I lo que sí que m'agradaria, que no sé per on... crec que ho tinc jo en casa guardat és, que també ho comentàrem l'atre dia, el tio Ramonet. Tinc que tindre, però no recorde on ho tinc guardat. Però tinc coses d'ell. I els versets que els feia a les falleres. Això o està ahí o ho tinc guardat en casa, perquè si no està ací ho tinc jo guardat en casa. Eren versets que eren en valencià d'ell, però feia coses molt... Li fèiem «Ramonet, és la presentació, té que fer-mos uns versets pa les falleres» i entonces cada fallera que passava per la passarel·la tenia el seu verset.

Què maravilla!

José Miguel.- Era una persona molt peculiar... Una casa molt peculiar. Jo recorde de xicotet que déiem «anem a casa del tio Ramonet que mos conte un cuento» i tenia la paciència d'obrir-mos, que l'home tindria faena, i se sentava allí en terra.

Mari.- I les alfàbegues que feia.

Les alfàbegues, impressionants, sí.

Mari.- Jo tinc una foto -ixa la pots posar- queestic jo amb ell. Jo tinc fotos del tio Ramonet amb les alfàbegues.

Monumentals.

Mari.- Sí. Les feia ell, pa les festes de la Mare de Déu d'agost les feia ell [50 min.]. Ixes sí que les tinc en l'àlbum jo. Les buscaré i...

Bueno, el tema Coronavirus també heu fet activitats. Heu fet activitats de balcó, hem vist.

José Miguel.- Sí. L'any passat férem de balcó i férem de disfrasses tamé. Férem disfrasses online posant fotos cada ú vestits en casa. Era un poc... és molt gelat, però intentava fer algo sempre des de casa. Fiquí vídeos tamé. No sé si t'han eixit vídeos.

No els he vist, no els he vist.

José Miguel.- Fiquí vídeos aixina un poquet motivant. Per exemple, quan férem lo dels disfrassos online i tal totes les fotos que ficaren después vaig fer un vídeo. Clar, com tenia temps [risses]. Vaig fer vídeos pa tota la família. Intentàrem fer algo.

Mari.- Tots disfrassant-se en casa.

José Miguel.- És complicat, perquè al final lo que vols és contacte de la gent i tal. I sí que intentàrem, amb més èxit o menos èxit però intentàrem fer algo. Sí que férem l'any passat, aplegàrem a fer l'ofrena.

Clar! Ho hem vist. En streaming.

José Miguel.- Parlàrem amb el retor i la férem més o menos privat.

Mari.- Pa mosatros assoles.

José Miguel.- Els amics entraren en el YouTube. Estiguérem... mon pare la va vore des de casa, perquè estava aixina delicaet i la va vore des de casa. I estigué molt xulo.

Mari.- Sí, perquè de no tindre res a poder anar i fer l'ofrena. Anàrem tots a la porta de la iglésia.

Això sí que hem vist fotos i és molt bonico.

José Miguel.- Mira, anàrem de la porta de la florista, que està ahí en Antic Regne de València a la iglésia.

Mari.- Arreplegàrem els rams en la florista i a la iglésia.

José Miguel.- Vingué Marisa, l'alcaldesa, i parlà ella, parlí jo, parlà el retor.

Mari.- I el sendemà...

José Miguel.- El sendemà férem la missa. I vam fer una xicoteta mascletaeta pa sentir un poquet d'olor a pólvora, que mos fa falta. I ixos són els actes que puguérem fer l'any passat. Ah! I una atra cosa que férem l'any passat per petició de tot el poble: bunyols.

Ixe és un tema, el bunyol és un tema, sí.

José Miguel.- L'any passat per estes fetxes, o antes...

Mari.- Bueno, els dies de falles, lo que és la setmana fallera.

José Miguel.- La gent del poble diu «aneu a fer bunyols enguany?». I no s'ho havíem plantejat, però al final li toquem a Marisa i li diguem «que la gent vol bunyols, anem a fer-los». Amb els mitjans de seguretat. Bueno, com fem ara. Ahí fiquem una tauleta, que des del primer diumenge d'este mes [març] estem fent bunyols ací [en el casal], muntem ahí una tauleta i ve la gent i la gent està esperant-ho. L'atre dia vingué un matrimoni i «podem sentar-se a desdejunar?», els traguérem una tauleta. I ara el dissabte que ve ja muntem una caseta que tenim feta, que se la férem mosatros. La muntem ahí fora i ja ho fem.

Ho hem vist, des del dia 5.

José Miguel.- Des del dia 5 totes les vespraes.

Mari.- Mira, ahí tenim una foto.

Sí, la vam vore la setmana passà, mos cau la baba.

José Miguel.- Manola fa bunyols i ma mare fa el xocolate.

Mari.- Jo faig el xocolate.

I quants bunyols podeu arribar a fer?

Mari.- Quant quilos? Pues l'atre dia se feren nou quilos de farina.

Nou quilos, mare meua.

Mari.- Per la vesprà. Si és un dia de venta se poden fer hasta dotze quilos.

Mare meua! Mosatros vindrem a comprar-ne!

José Miguel.- Estan bons, estan bons i són grans.

Mari.- N'hi han vegades que fa «que no me queda massa, que no me queda massa, vaig a preparar». Que a ella li agrà amassar-se-la ella, és ella la que s'ho fa. I començà, la buscàrem perquè no teníem qui mos fera bunyols i ja porta vint anys.

Vint anys! Ah pues, va estar ben acertat.

Mari.- Fent bunyols, sí. Estàvem en l'atre casal. Antes hi hagueren atres persones que mos en feren: Mercedes Seguí estigué uns anys que mos ho feu, i antes que ella estigué una atra tamé. Però ella està vint anys ja i bueno, quan diuen «qui fa els bunyols?», «Manolita», «oh! Pues bons estan».

José Miguel.- A ella tot li pareix bé.

Mari.- L'atre dia estava treballant mal, perquè tenia...

José Miguel.- No se queixa de res.

Mari.- No se queixa de res. Li fas «Manolita estás mal, estás incomoda» i fa «no, no, mujer, estoy bien, estoy bien, tú tranquila que yo estoy bien» [55 min.]. No estava bé! Estava patint, perquè la dona és baixeta i estava aixina...

José Miguel.- Férem la taula nova i quedà un poquet alta. Però ja ho hem arreglat, Paco agarrà la radial... i la feu més xicoteta i au.

Mari.- Ja està. Ara a partir del dia cinc que montaran la caseta allí, ella ja tindrà tot. Amassarà ací i dins i ja s'ho trau allí fora amassat. I ja té tot allí l'arreglo.

José Miguel.- I la gent respon molt bé.

Home, al menjar sempre se respon bé.

Mari.- Els fa molt bons. A vegades me pregunten... jo dic, tinc que posar si... me fan «ahí si són de carabassa...», «pues ací ho sent però tots els bunyols són de carabassa, tu prova-los i després me dius» i me fan «ai, estan bons!». I ara ho tenim complicat, perquè lo de les al·lèrgies i tot això està posat ahí tamé pa que la gent sàpiga si pot menjar-ho.

I vosatres que esteu en contacte amb tot el sector, digam... què sabeu o què mos podeu contar de tot el sector? Artistes fallers, pirotècnics, indumentaristes... Com han aguantat dos anys?

José Miguel.- Els pirotècnics no sé com ho han aguantat. Els artistes fallers, per exemple en el cas nostre, a vore, jo opine que la ventaja que té és que el local és d'ell, no té que pagar un gasto, no té que pagar alquiler. S'ha defès més perquè tamé han hi hagut falles que han cremat, tal i qual. Mosatros l'any passat, per exemple, en 2021 quan passà, bueno, quan s'acabà el primer Estado de alarma que poguérem eixir, eixir el cap ja de casa, ja férem l'assemblea general i jo, igual que en la Junta, vaig dir que seguia perquè jo no me sentia amb ganes de dixer-ho perquè era com si me faltara algo per acabar. Entonces jo vaig plantejar dos solucions: o quedar-se en standby a vore què passava o tirar avant per si en 2021 hi haguera una falla normal. Perquè, la veritat, diga la gent el que diga, ningú s'esperava tot açò, a toro pasado... Entonces, decidírem en Junta i després en l'assemblea general seguir fent loteries, seguir fent tot.

Mari.- Com si fora un any normal.

José Miguel.- Com si el 2021 anara a ser normal. Perquè tots, jo crec que tots pensàvem que açò no anava a allargar-se tant. Entonces, a l'artista, lo que estava diguent, com la falla infantil la teníem ja, i per circumstàncies la gran era molt xicoteta, pues anem a firmar amb l'artista fallero, a donar-li faena a l'artista fallero. I contractàrem lo que anàvem a gastar-se en els dos monuments s'ho gastarem en el gran. Què ha passat? Que ara s'ajuntàrem amb dos falles. I ja enguany, claro, al final la gent del poble l'any passat per estes fetxes mosatros seguíem fent loteria, i dien «és que si no aneu a fer falles, com feu loteria?». Claro, te senties tamé un poquet aixina mal...

Mari.- Com si estigueres furtant-los els dinés.

José Miguel.- Els dinés estan ahí, mosatros no els hem gastat. Passaren les falles, férem el xicotet gasto, perquè vullgues o no l'ofrena té un gasto, la mascletaeta... Entonces, quan tornàrem, com si diguérem a començar l'any, l'exercici 2022, que és este, claro ahí teníem uns dinés, no anàvem a seguir matxacant a la gent del poble amb loteries. Els dinés estaven ahí, pues ixos els deixem ahí i els gastarem ara en el 22. I claro, açò, el local este, mos costa una pasta, entonces vàrem vore que pagant la mitat de cotes al mes o a l'any, pagant la mitat de cotes cada uno, i fent soles la loteria de Nadal i Niño cubríem els gastos de alquiler, llum i tal. Entonces és lo únic que hem fet. Lo que hem fet enguany de cotes i loteria de Nadal i Niño és per al casal. Perquè els atres dinés ja els teníem de l'any passat. Entonces no volíem matxacar. Sí, havérem obtingut més diners, però havérem matxacat al poble. I al final tots estem passant-ho mal. Ho hem patit tots. Entonces, en el 21 pensàvem, alcomençàrem el 21 pensant que no s'anava a allargar tant.

Mari.- No, la gent em fa, parlant de loteries, fa «i la del Niño quan torneu a fer?», en abril, quan s'acaben les falles. En abril tornarem a alcomençar normal **[60 min.]**.

José Miguel.- El dia 20, ara ja sí que hem tancant, ara alcomencem atra vegà des de zero.

Mari.- Que la gent la espera. La gent la compra perquè la vol, perquè el que no vol comprar-ne... però la gent que està acostumbrà l'espera, la loteria.

José Miguel.- La gent col·labora. Inclús mosatros férem l'arreglegà fa dos setmanes, i l'atre dia vingué una dona a per bunyols ací i fa «ui, feu hui la arreglegà? El diumenge?» i faig «no, la férem la setmana passà», «ui! Pues heu passat per ma casa i jo no estava» i li donàrem. Vull dir, la gent bé.

Home! Hi ha que recolzar, sí.

José Miguel.- I és la gent pues de tota la vida del poble.

Mari.- La gent que viu a les afores, ara ja s'estan integrant, perquè ara les que se apuntaren l'atre dia ja venen de la zona nova. Ja van coneguent que hi ha falla, ja se van arrimant. Tamé per coneguts, per lo que siga. Se van arrimant ja.

No està tan lluny.

Mari.- Lo que passa és que passar la carretera de Vinalesa...

És frontera simbòlica.

Mari.- És una frontera casi. Però vamos, la qüestió és que ja aquella gent s'estiga posant dins del poble, que vaja integrant-se en tot lo que hi ha en el poble.

I com és la elecció de l'artista? Sempre tots els anys és el mateix? Llevat d'estos dos anys...

José Miguel.- A vore, l'artista fallero normalment no hem tingut... o siga que han vingut, s'han oferit, venen ells. Mosatros realment el únic que... Toni, el que ens fa ara, que és del poble i planta a cinquanta metros de la porta de sa casa, entonces per... -anava a dir una paraulota- té que quedar bé, perquè si no la família el canea si no fa bon monument. Entonces, ell no sé si al final li ho diguérem, o seria mon pare o tal, i ja porta fent-mos-la deu anys o per ahí, no sé.

Mari.- Ell se du bé i mosatros se portem bé.

José Miguel.- I normalment l'artista o algun... són ells els que venen. Mosatros no hem tingut que buscar-los. Lo únic a Toni, antes, sí que el buscàrem pa que mos fera la falla, perquè ell tenia moltes falles i tal. Però aplegà un moment que arribà i des d'entonces l'ha feta ell.

Mari.- I seguirà si no passa res.

José Miguel.- Jo, mira, com han passat també prou artistes falleros i ho hem passat tan mal en plantaes, que si la falla no estava acabà... no estava acabà i tal. Jo este xic, molts dies, quan plantem, el dia del sopar estem sopant tranquil·lament en el casal. I això jo ho valore. Perquè jo m'he passat nits... i inclús hi hagué un any...

Mari.- L'any del deu aniversari.

José Miguel.- El deu aniversari. Que tres dies antes soles estava en el centro, estava l'esqueleto. La falla que teníem molta il·lusió mon pare i jo. I el centro l'acabàrem mon pare i jo.

Mari.- No l'acabà ni el fallero.

José Miguel.- Pintar, pintaren. Però de madera ho acabàrem mon pare i jo. Per tindre algo. Que això tota la gent igual ni ho sap. O siga, después de la faena de mosatros, se'n anàvem mon pare i jo al taller.

Mari.- I de matí quan la plantaren, plorí que me les pelí. Perquè ja la tenien cobrà. La tenia cobrà «porque necesitaba dinero».

Què fort! No sabia que passaven ixes coses.

Mari.- Pues sí que passen, sí.

José Miguel.- Hem passat molt en artistes falleros. Lo mal és que era...

Mari.- Era una bona persona, però...

José Miguel.- Però, bueno. Per això te dic que jo valore que un artista fallero a l'hora de sopar tinguem la falla plantà. Per exemple, n'hi hagué un any, pues pot ser l'últim any que plantàrem, que per circumstàncies... claro, una plantà són molts factors, si planten moltes falles, mal oratge, que li se trenque una peça, que tal i que qual -perquè planta més falles-, crec que ixé últim any, en l'any li passà algo que s'atrassà. Perquè ell normalment com tenim un poquet de... com som del poble... ixé dia aprofitem i la comissió infantil fa el berenar d'ells. Entonces, antes del berenar o después del berenar planten la falla infantil. Entonces ell sap que per la vesprà té que plantar-mos la falla infantil pa que els xiquets ho vegem i tal. Tenim un poquet d'enxufe. I sap que enseguida va la gran. Entonces igual a l'hora de sopar ja la tenim plantà **[65 min.]**. Però ixé any li passà algo que se li atrassà la plantà i tardà en plantar-se ixé any. Però, vamos, s'ho passàrem bé igual. Que ixé dia no se pot... ixé dia... Homé, tamé mos tira un muntó d'arena pa la falla, a jugar en els xiquets i els xiquets jugant mos la escamparen [risses]. Ai, claro, teníem hores hasta que arribà l'artista fallero. D'ixé dia la gent se'n recorda molt d'ixé dia, n'hi han anècdotes bones.

Mari.- El problema és quan un fallero està esperant la falla, vas al taller a vore com va... Ah! I volia que li donàrem el [?] aquell que teníem que havíem indultat, que el cremàrem al final. Que li'l donara pa una atra fallà i jo dic «no hijo, no. No has acabat la meua falla i vols que jo te done?», perquè l'havíem indultat. Pa una atra falla. Jo dic «apanyat com pugues amb els de l'atra falla». Els atres volien el seu ninot. En ixé xic patírem a muntó.

José Miguel.- Ja te dic, amb este xic mentre ell vullga. Vull dir, al final no decidisc jo tampoc.

Mari.- Decidim tots.

José Miguel.- Però que si ell vol. Ell no dóna cap de problema.

Mari.- De moment, mentre ell faça falles, si no passa res, ell farà la falla d'Alfara.

I la temàtica de la falla la trieu conjuntament, la tria l'artista o...?

José Miguel.- No, normalment ell mos dóna uns bocetos. Mos porta uns bocetos, normalment en el mes de mayo quan se forma la nova junta. Mos du vàrios i elegim. I no, tampoc fiquem...

enguany sí que n'hi ha, si s'hau donat cómpter sí que hi ha temàtica o hi ha crítica. Pel tema dels apartaments d'estudiants.

Està en el llibret, clar.

Mari.- Això sí que ha sigut un tema fet per mosatros.

José Miguel.- Ixe sí que és perquè realment en Alfara i Moncà i tot està passant que ara tot és pa estudiants, residències...

Mari.- Jo al costat de ma casa n'hi ha una que és tot pa estudiants. Al costat mateixa de ma casa uns apartaments pa estudiants. La finca pa apartaments d'estudiants.

José Miguel.- A vore, mos estan donant faena tamé. Als bars estan donant. Hi ha gent que està en contra, hi ha gent que està a favor. A vore, al final no plou a gust de tots. Jo, personalment, a mi me dóna faena el CEU directa i indirectament. No sé, és un poc delicat. Però, bueno, la crítica està ahí.

És bonico, sí. Que estiga viu, que estiga viu.

Mari.- Lo únic és que ara un del poble vol una casa i se'n té que anar fora del poble perquè no ne té. O intenta comprar una casa en el poble i és molt difícil perquè això estava destinat pa fer una atra cosa. Però bueno. Jo crec que mos ha quedat molt bonica la falla d'enguany.

José Miguel.- A vore si guanyem el primer premi, que no ho tenim clar [*risses*]. Tenim una anècdota amb això: el primer viatge que mos donaren el premi a la millor falla del poble, que això és un premi que dóna la Generalitat, estàvem plantant la falla i estàvem allí ficant el césped tal i qual i aplega Llorenç, l'alcalde, amb el estandarte i faig «açò què és? Espera't un moment que acabem antes de donar-mos el premi, pega una volteta antes de donar-mos el premi», diu «home, com no hi ha atra falla...» [*risses*]. Dic «però al menos anem ahí al casal i se fem la foto». Estigué curiós.